

Sygn. akt I A Ca 95/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 marca 2012 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu – Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jan Surma
Sędziowie:	SSA Tadeusz Nowakowski SSA Adam Jewgraf (spr.)
Protokolant:	Katarzyna Stalewska

po rozpoznaniu w dniu 2 marca 2012 r. we Wrocławiu na rozprawie

sprawy z powództwa **B. M. i T. M.**

przeciwko **J. S.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z dnia 19 października 2011 r. sygn. akt I C 471/10

1. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że oddala powództwo ponad zasądzoną od pozwanego na rzecz każdego z powodów kwotę 102 588,50 (sto dwa tysiące pięćset osiemdziesiąt osiem 50/100) zł z odsetkami ustawowymi od dnia 19 października 2011 r. do dnia zapłaty, oraz w punkcie III przez zastąpienie kwot po 11 555,10 zł kwotami po 6857 zł,

2. oddala dalej idącą apelację,

3. zasądza od każdego z powodów na rzecz pozwanego kwoty po 488 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Powodowie B. M. i T. M. domagali się zasądzenia od pozwanego J. S., na rzecz każdego z nich kwot 148.714,59 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 18.02.2010 r. do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu podali, iż ich ojciec Z. M. zmarł w dniu 19.08.2009 r. Postanowieniem z dnia 2.12.2009 r. Sąd Rejonowy dla W.stwierdził, że spadek po Z. M. nabyli z mocy ustawy B. M. i T. M. po 1/2 części. Z. M. w praktyce nie zostawił żadnego spadku za wyjątkiem samochodu F. Palio Weekend (rok produkcji 1998 r.) o wartości 3.000 zł. oraz kwoty 2.145,96 zł. na rachunku bankowym (...). Z. M. wraz z D. M. byli współwłaścicielami nieruchomości

położonych w K., gm. Ż., objętych księgami wieczystymi nr (...), prowadzonych przez IV Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego W.. Po śmierci D. M. Z. M. zawarł, w dniu 26.04.2007 r. z J. S., umowę o dział spadku i zniesienie współwłasności, na mocy której J. S. stał się wyłącznym właścicielem obu nieruchomości. Umowa była nieodpłatna. Powodowie oszacowali wartość nieruchomości na kwotę 800.000 zł. Postanowieniem z dnia 27.02.2007r. w sprawie I Ns 86/07 sąd stwierdził, iż ispadek po D. M. nabyli J. S. i Z. M. po 1/2 części. Ojciec powodów zawierając umowę zniesienia (współwłasności przeniósł na J. S. należące do niego 6/8 udziału w nieruchomościach, a zatem majątek o wartości 600.000 zł. Wartość spadku po Z. M. po zaliczeniu do niego powyższej darowizny wynosi 605.145,96 zł. Wysokość zachowku dla każdego z powodów wynosi zatem po 1.286,49 zł. Skoro powodowie zostali zaspokojeni jedynie kwotami po 2.572,99 zł (po połowie wartości wkładu w (...) i wartości samochodu F. (...)) to służy im prawo domagania się kwoty 148.713,51 zł. Pismem z dnia 4.02.2010r., otrzymanym przez J. S. w dniu 10.02.2010 r., powodowie wezwali pozwanego do zapłaty kwot po 150.000 zł. na rzecz każdego z nich. Pozwany w odpowiedzi z dnia 11.02.2010 r. stwierdził, że w jego przekonaniu przywołane w treści wezwania przepisy nie mają do niego zastosowania.

Jako podstawę swych roszczeń wskazali przepisy art. 991 kc i 993 kc.

Pozwany J. S. wnosił o oddalenie powództw zarzucając, iż skoro powodowie zostali powołani do spadku to nie przysługują im, w świetle art. 991 § 1 kc, roszczenie o zachówek, tym bardziej w sytuacji, gdy nie jest spadkobiercą testamentowym ani też nie otrzymał darowizny od spadkodawcy. Jak pozwany wskazał, zawarł on ze spadkodawcą umowę o dział spadku i zniesienie współwłasności, która była umową wzajemną a nie darowizną, gdyż Z. M. na jej podstawie uzyskał służebność mieszkania polegającą na dożywotnim, bezpłatnym korzystaniu z pomieszczeń na piętrze budynku. Nieruchomość ta stanowiła współwłasność Z. M. i D. M. na prawach wspólności ustawowej, a jej zakup nastąpił z pieniędzy uzyskanych przez D. M. ze sprzedaży mieszkania przy ul. (...), przy czym małżonkowie ustalili, że nieruchomość ta po śmierci przypadnie pozwanemu.

Wyrokiem z dnia 19.10.2011 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwoty 137.213,50 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 18.02.2010 r., zaś dalej idące powództwo oddalił, rozstrzygając równocześnie o kosztach procesu.

W motywach wyroku Sąd stwierdził, iż na tle ustalonego stanu faktycznego, w oparciu o normy art. 991 § 1 kc i 1000 § 1 kc, powództwo zasługiwało na uwzględnienie w części, tj. co do kwot po 102.588,50 zł dla każdego z powodów. Sąd zasądził jednak na rzecz każdego z powoda po 137.219,50 zł, bowiem omyłkowo przy obliczeniu podstawy naliczenia zachowku przyjął nie 6/8 wartości nieruchomości, a wartość całej nieruchomości.

Jak wynikało z dokonanych ustaleń faktycznych powodowie w chwili śmierci Z. M. byli jego jedynymi spadkobiercami ustawowymi, nie są małoletni ani niezdolni do pracy. Zatem należne im zachowki winny wynosić połowę wartości ich udziału spadkowego jako spadkobierców ustawowych, czyli 1/4 wartości masy spadkowej. Do masy spadkowej zaliczyć należało wkład na rachunku bankowym w kwocie 2.145,96 zł, samochód F. (...) wartości 3.000 zł oraz wartość darowizny uczynionej w dniu 26.04.2007 r. przez spadkodawcę na rzecz J. S., skutkiem zawarcia umowy o dział spadku po D. M. i umowę zniesienia współwłasności nieruchomości w K.. Wartość owej nieruchomości wraz z działką Sąd ustalił w oparciu o opinię biegłego, na kwotę 554.000 zł. Odnosząc się do zarzutów pozwanego co do środków za jakie Z. M. i D. M. nabyli nieruchomość w K., Sąd wskazał, iż z treści aktów notarialnych umów ich nabycia wynika, że zostały one nabyte z majątku dorobkowego.

Za nietrafny uznał też Sąd zarzut pozwanego jakby powodowie otrzymali darowizny od Z. M. i w ten sposób zaspokojone miały zostać ich roszczenia o zachówek, na skutek nabycia spadku po siostrze spadkodawcy, który to spadek Z. M. odrzucił. Pomijając motywy dla których spadek ten ojciec powodów odrzucił, także przysporzenie na rzecz powodów nie mieściło się w kategorii darowizn o których mowa w art. 992 kc. Nie doszło bowiem do żadnego rozporządzenia przez Z. M. jego majątkiem na rzecz powodów, gdyż nigdy majątek I. M. nie stał się majątkiem jej brata.

Skoro zatem powodowie w ramach spadku otrzymali jedynie kwotę 2.149,96 zł oraz samochód o wartości 3.000 zł, ich zaspokojenie z tytułu zachowku wynosił jedynie po 2.572,99 zł. Jeżeli więc wartość stanowiąca podstawę wyliczenia

zachowku stanowiła kwotę 420.645,96 zł (darowizna nieruchomości w K. – ⁶/8 kwoty 554.000 zł tj. 415.000 zł – oraz wartości nabytego spadku tj. 2.145,96 zł i 3.000 zł) to zachówek należny każdemu z powodów stanowił ¼ tej kwoty czy 105.161,49 zł. Od kwoty tej należało odjąć kwoty jakie powodowie nabyli w drodze dziedziczenia tj. po 2.572,99 zł, co dawało kwotę 102.588,50 zł należna każdemu z powodów, jako uzupełnienie zachowku po myśli art. 991 § 2 kc i 1000 § 1 kc. Odsetki Sąd zasądził, mając na względzie art. 455 kc, 476 kc i art. 481 § 1 i 2 kc, od daty wskazanej w pozwie tj. 18.02.2010 r., bowiem pismem z 4.02.2010 r. pełnomocnik powodów wezwał pozwanego do zapłaty na ich rzecz kwot po 150.000 zł, a pozwany pismem z dnia 11.02.2010 r. zapłaty odmówił.

Powyższy wyrok zaskarżył apelacją pozwany zarzucając:

1. naruszenie prawa materialnego tj.:

-.

- art. 991 § 1 i 2 kc przez przyjęcie, iż powodowie jako spadkobiercy ustawowi, którzy otrzymali spadek, są uprawnieni do zachowku;
- art. 1000 § 1 kc – przez przyjęcie, że pozwany otrzymał od spadkodawcy darowiznę, obligującą do zapłaty zasądzonych kwot;
- art. 445 kc, 476 i 481 § 1 i 2 kc, poprzez przyjęcie, że pozwany stał się dłużnikiem i pozostawał w zwłoce w spełnieniu świadczenia od 18.02.2010 r., podczas gdy ustalenie obowiązku zapłaty określonej kwoty może być dokonane jedynie przez prawomocne orzeczenie Sądu;
- art. 45 § 1 kro w zw. z art. 46 kro, przez pominięcie nakładów matki pozwanego na zakup nieruchomości w K.;

2. obrazę przepisów prawa procesowego tj: art. 215 § 1, 227, 228, art. 233 § 1, art. 247, art. 325 i art. 328 § 2 kpc, w zakresie wskazanym w apelacji.

W oparciu o przywołane zarzuty apelujący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództw w całości, alternatywnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja jest zasadna jedynie w części.

W pierwszym rzędzie, odnosząc się do najdalej idącego zarzutu apelacji, za błędne uznać należących stanowisko skarżącego odmawiające powodom, będącym spadkobiercami ustawowymi, posiadania atrybutu osób legitymowanych do ubiegania się o zachówek, w świetle art. 991 § 2 kc. Pozostawało ono bowiem w sprzeczności z zasadniczą funkcją zachowku, która jest nie tylko zapobieganiem wypływowi majątku poza rodzinę ale i też, w równym stopniu, troska o sprawiedliwą (w sensie ekonomicznym) podział schedy spadkowej pomiędzy uprawnionymi członkami rodziny.

Zgodzić należało się ze skarżącym, że roszczenie o zachówek przysługuje tylko tym spośród należnych do kręgu ustawowych spadkobierców, którzy „byliby powołani do spadku z ustawy (literalne brzmienie treści art. 991 kc). Sformułowanie tego rodzaju rzeczywiście może sugerować, że negatywną przesłanką możliwości realizacji roszczenia o zachówek jest to, by uprawniony nie doszedł do dziedziczenia w charakterze spadkobiercy. Taką wykładnię normy art. 991 kc uznać należy jednak za błędną.

Zarówno w doktrynie, judykaturze jak i piśmiennictwie zdecydowanie przeważa pogląd – podzielany przez Sąd Apelacyjny – z którego wynika, że roszczenie o zachówek z art. 991 § 1 kc może być realizowane przez spadkobierców zarówno ustawowych jak i testamentowych (m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 13.02.2004 r. II CK 44/02, orzeczenie Sądu Najwyższego z 19.10.2007 r. I CNP 51/07, P. Książak – M.P. 6/2008, W. Barysiak PiP 5/2008). Użycie bowiem przez ustawodawcę sformułowania „byliby powołani do spadku” w treści art. 991 § 1 kc, które wzbudziło zastrzeżenia

apelanta, ma jedynie na celu określenie, że zachówek nie przysługuje „zawsze” zstępnyom czy rodzicom, lecz „tylko wtedy” gdy osoby te dziedziczyłyby w konkretnej sytuacji.

W świetle powyższych uwag należało zatem przyjąć, iż w realiach rozpoznawanej sprawy powodowie mają legitymację czynną do występowania z żądaniem zapłaty sumy pieniężnej niezbędnej do pokrycia zachowku bądź ich uzupełnienia przeciwko pozwanemu obdarowanemu przez spadkodawcę.

Nie można także podzielić stanowiska pozwanego, że umowa o dział spadku i zniesienie współwłasności (zawarte pomiędzy spadkodawcą Z. M. a pozwanym w dniu 26.04.2007 r.) nie może być traktowana jako obligacyjna umowa darowizny, bowiem zniesienie współwłasności „reguluje inne przepisy”... Istotnie, jedynym ze sposobów wyjścia ze współwłasności nieruchomości może być uznanie jej niesienia w następstwie przeniesienia własności udziałów przez jednego ze współwłaścicieli na rzecz innego współwłaściciela. W wyniku umowy z dnia 26.04.2007 r. w istocie doszło do nieodpłatnego transferu na rzecz pozwanego udziału spadkobiercy w nieruchomości położonej w K.-K. w wysokości $\frac{6}{8}$. Umowa ta zawiera niezbędne essentialia negotii umowy darowizny w rozumieniu art. 888 § 1 kc. Darczyńca (spadkodawca) zobowiązał się bowiem do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego pozwanego kosztem własnego majątku. Przedmiotem darowizny był udział w wysokości $\frac{6}{8}$ we współwłasności nieruchomości i darowizna owa została wykazana.

Oceny powyższej zmienić nie może ustanowienie w umowie z dnia 26.04.2007 r. służebności mieszkania (polegającej na korzystaniu z pomieszczenia na I piętrze) na rzecz Z. M.. Owa służebność nie została bowiem ustanowiona w ramach odpłatnej umowy dożywocia z art. 908 kc, lecz dokonana została samodzielnie w ramach swego rodzaju „darowizny obciążliwej” połączonej z ustanowieniem służebności mieszkania na rzecz spadkodawcy-darczyńcy.

Tym samym pozwanego, jako obdarowanego, uznać należało za osobę odpowiedzialną z tytułu roszczeń o zachówek w ramach art. 1000 § 1 kc, w sytuacji gdy spadkodawca poprzez umowę z dnia 26.04.2007 r. dokonał w istocie darowizny wyczerpującej cały spadek.

Nieuprawnionym były również próby skarżącego wykazywania intencji jakimi miały kierować się spadkodawca przy dokonywaniu nieodpłatnego przeniesienia swych udziałów w nieruchomości na rzecz pozwanego albowiem po pierwsze pozostaną one obojętne z punktu widzenia art. 991 kc i 1000 § 1 kc, a po wtóre gdy uwzględnimy, iż z treści aktu notarialnego z dnia 8.09.1998 r., obejmującego umowę sprzedaży nieruchomości we wsi K.-K. wynika, że z nabycia tejże nieruchomości małżonkowie Z. M. i D. M. dokonali z majątku wspólnego.

Błędnie nadto pozwany próbował aktualnie korygować wartość nieruchomości dla potrzeb ustalenia zachowków z powołaniem się na istnienie służebności mieszkania, skoro wygasła owa służebność wraz ze śmiercią spadkodawcy na rzecz którego była ustanowiona.

Niezależnie jednakże od powyższego wyrok zaskarżony wymagał korekty w dwóch aspektach. Niewątpliwie, co przyznał Sąd I instancji w motywach orzeczenia, poczyniona została omyłka w wyliczeniu podstawy obliczenia zachowków, bowiem Sąd I instancji przyjął dla tego celu wartość całej nieruchomości zamiast $\frac{6}{8}$ jej wartości. W konsekwencji powodom przysługiwały zachowki po 102.588,50 zł i dlatego też, przy zastosowaniu art. 386 § 1 kpc Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok oddalając powództwo ponad owe kwoty.

Zmianie podlegała również początkowa data płatności odsetek od zasądzonych kwot zachowków. Roszczenie o zachówek staje się bowiem wymagalne z chwilą określenia przez sąd jego wysokości, według cen z datą orzekania o nim i dopiero z tą datą staje się możliwe naliczenie odsetek za opóźnienie.

Dalszą konsekwencją dokonanej zmiany wyroku w pkt I była korekta rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za I instancję, przy uwzględnieniu rozmiaru w jakim powodowie utrzymali się ze swymi roszczeniami i zastosowaniu normy art. 100 kpc.

Także, na podstawie art. 100 kpc orzeczono o kosztach postępowania apelacyjnego, które powodowie wygrali co prawda w 74% lecz ponieśli tylko koszty zastępstwa procesowego ($74\% \times 2.700 = 1.998$ zł). Pozwany natomiast poniósł koszty opłaty od apelacji ($13.722 \text{ zł} : 2 = 6.861,24$ zł) oraz koszty zastępstwa procesowego ($2.700 \text{ zł} \times 26\%$).

W konsekwencji różnice na korzyść pozwanego wynosiły 488 zł i takie też koszty zasądzone zostały na jego rzecz od każdego z powodów.

mw